

Nemzeti Társalkodó.

Junius' 2-dik napján 1832.

Generalis Lafayette.

(Végzet)

1796-ban Generalis Fitzpatrik egy jóvallatot terjesztett az ánglus Alsóház elébe az iránt, hogy Austriától Lafayette szabadon bocsáttatása eszközöltessék; de ellenzvéen Pitt, jóvallata sükeretlen maradt. Az Amériikaiaknak nagyon szíveken feküött a' Lafayette sorsa, a' halhatatlan emlékezetü Washington egy szép levelet írt szabadon való bocsáttatása iránt az Austriai Császárhoz, Felesége, és leánya hollétét megtudván, látogatására mentek; de a' hozzája való menetel csak úgy engedtetett-meg nekik, ha vele rabságban is maradnak; — 20 hónapi rabságot véelle együtt töltvén 1797-ben Augustus 25-kén minekutánna Lafayette 5 eszten-deig raboskodott volna, a' Nápoleon kívánságára elbocsáttattak. — Franciaországba visszamenetele nem volt reája nézve kedves, a' Directorium nem vette volt vissza a' Jákobinusok által ellene hozott ítéletet; 's így csak a' 18-ik Brumaire után lett vé-

ge számkivetésének, 's ekkor egy Lagrange nevű jószágában, Páristól 12 órányira, vonta-meg magát, 's azolta ott lakik. —

Napoleon, és Lafayette gondolkozások módjában erősen különböztek. — A' midőn Nápoleonnak éltéig való Consulságról volt kérdés, Lafayette ellene szózatolt, 's ezt magának Nápoleonnak egy levelében ki is nyilatkoztatta. Ezen szempillantattól kezdve megszünt közötté, és Náoleon között minden öszszeköttetés.

1814-ben a' Restauratio alkalmatosságával; a' Bourbonok visszajöttével sem változtatta helyezetét legkissebb részben is. — Megjelent egyszer az udvarnál, 's igen jól fogadtatott; de az udvar cselekedetei az ő gondolkozásával ellenkezően, többször meg nem jelent.

A' Náoleon visszajöttével az acte additionelle (potolati végzés) ellen protestált; 's azon választó közönségtől, melyhez protestatioját beadta képviselőnek neveztetelt ki. Náoleon az első pairséget ajánlotta neki azon kamarában, melyet öszsze akart állítani; ezt Lafayette nem fogadta-el, Junius' 7-kén, a' kamara kinyitása alkalmatosságával látta először újra Nápoleont, ki is nyájas tekintettel így szólla hozzája több 12 esztendejénél, miolta egymást nem láttuk. A' Császár megszóllítását hidegen fogadta, 's teljes igyekezetét arra fordította, hogy a' kamara, mint a' francia nemzet képviselője a' nemzet méltóságával megegyezőleg vi-

selje magát 's ne Népoleon akarójának engedelmeskedő szolgaságot mıtasson.

A' Nápoleon lemondása pillantatjában sokak úgy vélekedtek, hogy Lafayettet, ki a' nép, és nemzeti gárda szeretetét nagy mértékben bírta, a' dolgok folyása fejévé tegyék. De azon zürzavarban egy ideigvaló igazgatás állittatott-fel; ezen igazgatás ötet a' Szövetségesekhez küldötte egy követséggel, melynek a' lett volna czélja, hogy az idegenek Párisba ne menjenek. Sükeretlen lett ezen küldöttség — a' Szövetségesek Párisba bémentek, a' képviselői-igazgatást eltörölték. Ezen alkalmatossággal sokan Lafayettéhez gyűltek, egy protestatiót készitvén aláírták, 's azzal jószágaikba eloszlottak.

1825-ben az északámériikai Statusok követséget küldöttek hozzá, 's meghívták, hogy menne által az Ámérika' megszabadulása 50-dik esztendejére, 's ülné-meg velek e' nagy nap' innepét. Elfogadta ezen hívást. Nem a' Franklinok, nem a' Washingtonok hívták-meg ötet, 's fogadták ölelő karjaikkal azért, hogy velek harczoljon a' szabadságért, hanem azoknak unokájik, kik az iránta való szeretetet, 's háládatosságot eldődjektől örökségül vették; 's a' kik az ök, és a' Lafayette szabadságokért való fáradozásaiknak gyümölcsseit aratták. Sehol a' történetek könyvében nem lehet mássát látni azon közönséges szeretetnek, 's az abból származott önkéntes tiszteletnek, mint a' milyen

Lafayette iránt mutatott ki a' szabad Ámerikaiak által, oda megérkezése, elfogadtatása, 's ottan mulatása alkalmatosságával. Hasonló volt ezen elfogadtatásához, Hazájába megérkezése alkalmatosságával, háza népétől való fogadtatása. — Rendkívül való azon szeretet, bizodalom, tisztelet, mellyel iránta a' francia nemzet viseltetik. Akar örvendetes, akar szomorú alkalmatossággal jelenik-meg ő a' közönséges helyeken, mindenkor egyforma ez a' szeretet, tisztelet; 's ezt ő nem mások felett tündöklő tudományja, nem ékesen szóllása által nyerte meg, hanem azzal, hogy teljes életében, minden cselekedeteiben, minden beszédjeiben lelkének tisztasága, tántorithatatlansága, 's a' szabadságért mindent feláldozni tudó készsége tündöklök, és mindég tündöklött. Olyan ő házi körében, mint a' milyen a' közönséges életben. Franciaország' legújabb változására is eldöntő béhatással volt Lafayette; de ez még eleven emlékezetünkben lévén, itt korunk, 's minden kor legderekabb férfija egy ilyen rajzát béfejezem.

Iratott Erdélyben a' Lombosi felszóllítására egy Aszszony által.

Tűzoltás módja.

A' miolta Ns. Hazánk több helyeiben, pl. Szász Sebesben, Kolo'sváron, Czelnán'sat. égés által, tetemes és sok szerencsétlenekre nézve talám kipótolhatatlan károk 's

nyomoruságok történtek: azolta különösen többszörös kötelességemnek esmérém, tűzoltásunk módja' hijányait és fogyatkozásait felfedezve, annak czélarányos és jóltévő elrendeléséről némely esméretimet, észrevételimet és gondolatimat, a' nagyérdemü olvasó közönséggel rövideden közölni.

Midőn valamelyik városunkban tűz támad, a' lakosok százonként sőt ezerenként rohannak nagy lármával az égés' helyére; az útszákát megtömik, 's a' nézők elállják útjokat azoknak, kik erkölcsi, hazafiui buzgóságból örömet nyujtanának segéd kezeket szenvedő felebarátjaiknak. Ezen állapotból önként következik, hogy a' vízfordó szekerek, vizipuskások és egyes segédek csak nagy bajjal, taszigálódással, lármával és későre hatolhatnak az égő tárgyhoz. Oda érkezvén, munkához kezdenek, de csak nem minden rend és egyetértés nélkül; mindenki tele torokkal kiáltoz, gyakran szitkozódások is hallatnak; szinte mindenik kormányozni akar, és azt kívánná, hogy az óltás az ő elnézései és rendelései szerint menjen véghez, melyek miatt a' szomszéd szomszédját is csak nagy bajjal értheti-meg. Nincs illendő vigyázat az égő testek lehuzásában és hányásában, melyek miatt már sok szerencsétlenségek történtek, és még nagyobbak történhetnek. Vizipuskáink oly hijánosok, hogy azoknak fogyatkozásait botokkal, fejszékkel, 's több e' félékkel, melyekkel a' tűzben nem is lehet közelíteni, igyekezzük kipótolni, és

a' melyek által nem ritkán több kár okoztatik mint a' tűz tett volna. Ezen rendetlen tolyongásnak továbbá még azon káros következése is van, hogy a' helybeli illető tiszt felvigyázóság nem vétetheti illendő teljese-
 désbe a' maga szükséges rendelkezéseit és elin-
 tézéseit, melynek fogyatozása miatt rend-
 szerént minden nagyotska égésnél számtalan
 tetemes lopások, sőt néha verekedések 's fő-
 bétörések is szoktak történni.

Ezen méltán jobbitást érdemlő állapot
 javítását, gondolatom szerént,

1-ör is vizipuskáink tökéletesítésén és
 szaporításán kéne kezdeni. A' birtokos be-
 csületes polgárok bizonyoson mind kettőre
 örömet adakoznának, fontolóra vévén és
 szüntelen szemek előtt tartván azt: hogy
 csak egyetlenegy nagyotska epület' eléghe-
 téséből következett kár is talám sokszor több-
 re menne, mint az egész városra nézve meg-
 kivántató vizipuskák árra. A' vizipuskák il-
 lendő számmal és jó állapotban lévén, el-
 kéne azokat osztani a' nagyobb útszak vagy
 fertályok között,

2. Minden fertályból kéne választani
 egynehány önként vállalkozott ügyes, becsü-
 letes és serény ifju polgárokat, kinek kinek
 kötelességét kiszabván.

3-or; Választassanak a' ns. tanuló ifju-
 ság közzül is feles számmal, kik a' fenneb-
 bi pont alatti derék polgárokkal, egyesítsék
 erejeket és munkásságokat, a' szerencsétlen-
 ség elhárítására 's embertársaik boldogítá-

sára. A' ns. tanuló ifjuság egyébaránt is különös nagy buzgóságát és serénységét mutatja a' tűzoltásban, csak nem jól elrendelve. Egyesített, jól elrendelt, és valamely jól-tévő czél kivitelére intézett munkás erőből felszámíthatatlan boldogító következesek fejlődnek-ki; e' nélkül szinte lehetetlen valami közhasznu szép dolgot kivinni; 's igaz ez közelebbről a' halálos ágyból csak nem rég-olta felvánszorgott és tökéletes gyógyulás-hoz készülő szegény „N e m z e t i T á r s a l k o d ó r a“; igaz marad ez örökké a' szegény földnépe nyomorult gyermekeinek erkölcsi neveltetésekre és jobbulásokra oly szükségesképen felállítást kívánó alsó- vagy kezdő oskolákra nézve is. 'sat.

4-szer: Ezen ifjui két seregnek választassék a' magok kebelekből egy-egy alkalmas al-kormányozó, az egészre nézve pedig egy valódi emberbarát fő-kormányozónak, kinek rendelkezései szerint folytassák hasznos munkálkodásokat és e' tárgyban előre tett gyakorlásaikat. A' fő-kormányozónak különösen arra kell vigyázni, hogy a' munkában elfáradottak, a' maga idejében, villám sebességgel és ügyességgel felváltassanak, elé szólítván ez vagy amaz osztályt. A' fő-kormányozó égés ideje alatt egy magassatska helyen áll, 's onnan intézi rendelkezéseit beszélőcsője segítségével az ifjusághoz.

5-ör: Mind a' nézők, mind pedig az óltok között templomi csendességnek kell uralkodni, és ezen utólsókon kívül senkinek

ne legyen szabad nyargalni, vagy az égéshez közel menni, büntetés terhe alatt.

Ilyen formán, sőt ezen csekély alaprajznál sokkal tökéletesebben van ezen intézet elrendelve északi Ámerikában, hol fél századnál kevesebb idő alatt, sok századoknak holdogító tökéletességei bontakoztak már is ki, a' jól elrendelt és czélarányosan használt jótévő intézetek által. Ilyen állapotban bizonyosan bajosan jöhetnének többé vissza a' kolo'svári, debreczeni, 's több ezekhez hasonló többszöri keserves csapások!

Csupán a' hátorságosítás (assecuratio) tekintetéből is javítást érdemelne az érdeklétt tárgy. Nemes hazánkban van eddig elé 2000 különbféle épület elégés ellen bátorságosítva, melyekért fizettetett 50,000 forint váltóban. A' fizetés mennyiségét nagyrészt a' tűzoltás minémüése határozza; a' hol ez jó lábon áll, kevesebbet, a' hol fogyatkozik, többet, a' hol pedig éppen nincsen, ott sokkal többet kell fizetni, melyből önként következik, hogy falun jóval többet mint városon.

De vagyoni és erkölcsi tekintetből is nagyon megérdemli ezen felvett állapot a' figyelmet és jobbitást, mivel nem csak hogy sok károk eltávoztathatnak ez által, hanem az ilyen, egy nemes czélra özszeolvadott jótévő együtt munkálkodás' gyakorlása egyszerűs mind a' szívet is tisztítja, nemesíti és érleli az igaz felebaráti részvétel, szánakozás és segedelmezés szent érzésre; ilyenek ál-

tal a' hazafi hazafitársához, a' keresztény felebarátjához sokkal közelebb esik.

A' miket a' rövidség és tehetetlenség elmellőztetett, pótolják-ki helyettem az értelmesebbek.

Szentgyörgyi Mihály.

Az Ótaháiti Népgyűlésnek a' halálosbüntetésekről való Értekezése*)

Míg bölcselkedőink, és törvénytudóink, azt vitatják, hogy a' gyilkosságot és más ezzel egy aránylatban álló bűnöket, halállal büntetni, helyben hagyja é az okosság vagy nem? — az o'taháiti vad nemzeteknek, egészséges emberi érzete, minden nehézség nélkül megfejtette ezen nagy problémát.

Egy nem régen kijött, — angol-könyvben: „*Missionary voyages and travels compiled by J. Montgomery. London 1831.*“ a' többek között egy o'taháiti nemzeti gyűlésnek leírását találjuk, melynek célja vala: a' sziget törvényeinek megvizsgálása.

Itt, midőn kérdésbe jött: valyon a' szánt-szándékos ember-ölést, halállal vagy pedig számkivetéssel lenne helyesebb megbüntetni? — felállta Hitóti, a' papeetei népnagy, és minekutánna az előlülő 's népgyűlése előtt meghajtotta volna magát — szóla: „A' felvett tárgyban kétségkívül he-

*) Blätter für literarische Unterhaltung; 1831, Monat september, seite 1075 und 1076.

lyes büntetés a' számkivetés; de, még is véleményem ez: Angolország törvényei, honnan mi sok jókat vettünk; nem lehetnek helytelenek. Anglia halállal bünteti a' gyilkost; jó leéend hát nekünk is így cselekedni." Ezt méj csend követte.

Az Otaháitaiak dicséretire ezennel megjegyezhetjük azt: hogy a' gyűlésnek egész folyta alatt, ugyanazon időben két szónok soha fel nem állott; sértő szót hallani nem lehetett; senki is oly hangon nem beszélett mintha másoknál többet tudna; egy sem mondott ellent az előtte beszélő véleményének, hanem legfeljebb csak némely megjegyzést ismételt azokból, tisztelettel megismerván a' jót és dicséretet, végre: szerényen és állhatatosan elő számlálta ellenvéleményének okait.

Igy állott-fel Útámi, a' búanaauiai jeles népnagy 's szóla: „A' papetei népnagnak igazza van, midőn erősíti hogy mi Angolországnak kedves keresztényeitől sok jó dolgokat költsönözünk, es valójában mit nem vettünk mi ezen frigyesinktől? midőn hozzánk az Evangeliomot elküldötték. — Azonban valyon Hitoti értelme nem megy é igen messze? — Ha mi Angliának törvényeit sinormértékül veéndjük, nem leszünk é kénytelenek a' házfelverőt is halállal büntetni? és azt ki nevét hamissan írja-le? 's azt is ki júhat oroz? és valyon Otaháitiban leéend é oly egyed (individuum) ki, mind ezeket, halálra itélné? — Nem, nem! ez igen

nagy kívánat lenne! — 's úgy vélem hogy ezen tárgy gondos megfontolásra érdemes. A' törvény mely írva van, úgy hiszem jó; 's megeshetik hogy én hibázom (?) de véleményem még is ilyen."

Kevés idő múltával, Utámi után felállta a' nemes és nagy tekintetű Upaparú, népnagy. Gyönyörködve lehetne szemlélni ennek eleven arczvonatit, 's kinyílt magaviseletét: midőn legkisebb jelét is dőlyfnek vagy nemtelen alázatnak benne gyanítani lehetetlen volt. — Tisztelettel illetvén azokat, kik előtte szólottak kijelenté, hogy minden egyed értelmében volna helyes és híjjános állítás is, és következőleg folytatá beszédjét: „Az én atyámfiának Hitotinak, ki azt tette vala fel, hogy a' gyilkosságot halállal büntessük, nem volt igazza, Utámi ellenvetése szerént, mert nem az ángol törvényeket kell nekünk követni, noha azok mind jók, hanem a' Bibliát, mely is egyedül való csálhatatlan vezérünk.

Mitti Trutu, a' szent írásból nekünk ezt prédikálta volt: „A' ki másnak vérét kiöntja, annak vére omoljan“ 's ezen kívül azt is megjegyzé, hogy e' lenne, az ángol törvény alapja. Az én véleményem tehát, nem egyez az Utámieval, hanem a' Hitotiéval, ámbátor nem azért, hogy az ángol törvény, hanem, mivel a' biblia parancsolja, halállal büntetni a' gyilkost.

A' gyűlés tagjai minden felől, egymás szemeibe tekintének, mintha mindenike meg

lett volna illetve, a' beszéllő arányzatjai által; különösen midőn a' halálos büntetés alapját nem az angolok elsőségében, hanem a' bibliában kereste.

Egy más népnagy követte Upuparut, ki felálltakor, mint valamely ország oszlopa, idomjával és méltóságával elfelejteté, még a' közelebb beszélett szónokot is, ki éppen ekkor foglala helyet. Ennek neve, „Táti“ vala. Minden szem rajta függött, míg ő nem kevesebb egyszerűséggel és okossággal mint az előtte valók szóla: „Talam bámulni fogjátok, hogy én, ki első rangu népnagy és a' királyi háznak rokonja vagyok, mind eddig hallgattam! Hallgatásom' oka volt: hogy minekelőtte szólanék atyámfiainak ezen nagy kérdés körül teendő szavait meghallgathassam, és értelmeket összegyűjthessem. Örvendek várakozásomnak, mert már most oly eszmék is (ideák) vannak elmémben, melyeket nem hoztam vala ide. Mind azon népnagyok, kik előttem beszéltek, helyesen beszéltek. De, az Upuparu értelme nem egyező a' Hitotiéval; mert ha minden ügyben nem követhetjük is az ángliai törvényeket, melyre Hitoti gondolatjai vezérlenének: Upuparu mellett is nem maradhatunk-meg, mivel az ő értelme meszsze viendene minket. A' biblia, úgy mond ő, leg csalhatatlanabb vezérünk. Ugy vagyon: igen de minő értelme van a' szent írás ezen szavainak: „A' ki másnak vérért kiontja, annak vére omoljon“? Hát ez,

nem megy é oly meszsze, hogy végit soha nem érhetjük? éppen úgy mintha Anglia törvényeit követnök.

Én T á t i vagyok én ítélő bíró vagyok, előmbe egy embert vezetnek: ő vért ontott, én parancsolom, hogy vigyék vesztő helyre én kiontom az ő vért; ki fogja már most az enyimet kiontani.?

Itten, mivel tovább is nem haladhatok; meg kell állapodnom. — Ez nem lehet a' szent írás értelme. Vagy talám midőn a' Jé'sus Kristus, az ó testamentom könyvei között némelyeket eltörlött, és másokat meg erősített, talám mondom, ez azok között való melyeket eltörlött? — Azonközben, minthogy én tudatlan vagyok, mütassa-meg nekem akarki, hogy az új testamentom könyveiben, a' mi Megváltónk, vagy Apostolai, mondották é valahol, a' vérontásról azt, a' mit az ó testamentom mond? és ha ezt, meg fogja mutatni, úgy légyen ez a' mi vezérünk.“

T á t i beszédjének végzetét, a' legszivesebb helybenhagyás követte, és az ügynek Evangyeliomra való felvitele (apellatioja) által, úgy tetszett, hogy sok nehézségek és kedvetlenségek fognának szétoszlani, az olyanok elméjében, kiket a' bibliának e' tárgyra lehető alkalmaztatása érdekle.

Már most felállá P á t i, egy czymeoi népnagy és ítélőbíró, 's hajdan az óroi főpap, 's legelső azok között, ki a' bálványozást élte koczkáztatásával megtagadta. „Az

én keblem, úgy mond, teljes gondolattal, meglepettetéssel 's gyönyörrel; és ha körül nézek ezen *Färe büre ra*-ban, Istennek házában melyben özsze gyűltünk; és ha meg gondolom kik azok kik itten együtt tanácskoznak? mind ez nekem *mea hül ru e*, bámulás tárgya és *mea faa oaoa te aau*, szívet örvendeztető ötletek! TÁti, a' kérdést megfejtette, mert valyon nem az Evangyéliom-é a' mi vezérünk? és ki találhatna abban csak egy parancsolatot is ember vesztésre? En sok olyan helyeket ismerek az Evangyéliomban, melyek az emberölést tiltják; de egyet sem olyat, mely azt parancsolná. Mind ezek egy gondolatra adtak alkalmat, és ha ti beszédemet meghallgatjátok megfogjátok érteni mivóltát.

Azon törvények, melyek a' bűnöst büntetik ránk rézve mind jók, de mondjátok meg nekem miért büntetnek a' keresztények? Azért, mert mi haragosak vagyunk és gyönyörködünk abban ha másnak fájdalmat okozhatunk? azért, mert mi a' boszszuállást szeretjük, éppen úgy mint pogányságunkban? Egyikért sem, ezek közzül. A' keresztények nem szeretik a' boszszuállást; nekik nem szabad haragoskodni, nem szabad mások fájdalmaiban gyönyörködni. — Ily célokból tehát a' keresztények nem büntetnek.

Valyon nem azért van é a' büntetés, hogy szenvedése által a' bűnöst eltartoztasuk az ismét bűnhődéstől? — és hogy másokat elijeszszünk olyant cselekedni a' mi ha-

sonló büntetést érdemlene? Ám legyen! igen de nem tudja é mindenki? hogy sokkal nagyobb büntetés lenne Ótaháitiból egy pusztaszigetbe örökösön számkivettetni, mint sem egy pillantatnyi halált szenvedni; valyon a' számkivetett eshetnék é még itt is gyilkosságba? valyon mások nem rettennének é meg jobban egy ily büntetés nemétől, mint a' haláltól? — Ezekből kiindulva, gondolatom az: hogy T á t i véleménye igaz és a' törvény úgy maradjon, mint írva van.

Egy a' *Taatarii*-ik, kis emberek közül ki is egy kerület követje vala, felállta most. Ezt is oly figyelemmel kihallgatták, mint azon nagy uraságokat, kik ezelőtt szólottak vólt, és így kezde beszélni: „Mivel senki más nem kél fel: tehát én szólani fogok; mert sok kellemes gondolatok vannak szívemben, és óhajtom meghallgattatásomat.

Talám a' népnagyok minden hasznost és szükségest elmondottak (?); de, mint-hogy mi nem azért gyültünk össze; hogy a' kérdésben forgó törvényt, vagy egy mást azért fogadjunk el, mivel azt az egyik vagy másik nagy ember ajánlja; hanem azért: hogy mi is *Taatarii* kis emberek éppen úgy mint a' népnagyok, mindnyájan kijelentsük értelmünket; melynél fogva a' gyűlés, azt hagyja helyben a' sok közül, mely legjobb, — akar honnan származott legyen is az. Az én véleményem tehát ez: Mind az, mit P á t i mondott helyes; de ő nem említette, hogy a' büntetésnek van egy ok-seje

is; egykori Missionariusunk mondása szerént, ki egy ilyen törvényt olvasott vala előttünk: „A' bűnöst midőn lehet meg kell jobbitani.“ Már most! ha egy gyilkost megölelendünk; mimódon jobbithatjuk meg őt? de, ha pusztaszigetbe számkivetjük, hol ő egyedül leend, kéntelenítettik magáról gondolkozni; és így: megeshetik, hogy Isten kegyelméből a' gonosz ingulatok szívében elenyésznek, 's azok helyett idvességesek támadának abban.“

Ily értelemmel, még többen is szólottak; melynek következésében egyes akaratból eredett határozás lön: *hogy a' gyilkosságnak büntetése, nem halál, hanem számkivetés legyen.* Central University Library Cluj

Ebből természetesen következett még az is: hogy ennek utánna az Itélő-bíráknak, nem vala szabad senkit is halálra itélni egy esetben is.

A' mi josló véleményünk szerént — ha, az ótaháiti népnagy TÁTI-ként, nem hibázunk — némely tárgyakban sok népgyülések példányul vehetnek az ótaháiti népgyülésnek egészséges okosságát. — Különösen a' halálos büntetésnek, az emberiség ezen gyalázatos vétkének eltörlése által ki-
eszközölhetnék azt: hogy mi európai barbar népek, e' tárgyban a' déli tenger vad-embereinél továbbra is, hátrább ne maradjunk.

Ertsei Jósef.